

Kirjoittaja: Tiina Lecklin

Luontoretki Vanhankylänlahden salmeen 20.6.2021

Sunnuntaina 20.6.2021 koitti Kuorsalon luontokoulun luontoretkipäivä. Olin lupautunut viime kesän tapaan vetämään innokkaille luonnosta kiinnostuneille lapsille retken, jonka teemana tänä vuonna oli vesiotukset. Sää oli helteinen, kun lähdimme pienen, mutta sitäkin innokkaamman ryhmän kanssa Kuorsalon seuratalon pihalta kohti tutkimuspaikkaa, joka sijaitsi Vanhankylänlahden mereen yhdistävän ojan yli vievän sillan kainalossa. Vanhankylänlahti on luonnontilaisena ainutlaatuinen suurehko glo-järvi eli kluuvi, joka syntyy merenlahden kuroutuessa umpeen jääkauden jälkeisen maankohoamisen myötä. Vettä kluuvi saa yleensä vain sateesta, harvemmin meriveden noustessa erityisen korkealle. Oja on ainoa jäljellä oleva yhteys mereen. Vanhankylänlahti ja ojan alkupää kuuluvatkin erikoislaatusena Itäisen Suomenlahden saaristo ja vedet -Natura2000 alueeseen.

Mukaan retkelle otettiin pohjaeläinhaavit, valkoiset tutkimusalustat ja suurenuslasit. Haaveiksi olisi käynyt mainiosti myös ihan tavalliset keittiösiivilät ja tutkimusalustoiksi valkoiset vadit tai lautaset - valkoiset siksi, että valkoista pohjaa vasten näkee saaliin paremmin. Tällä kertaa emme taiteilleet, vaikka siveltimet mukana olivatkin. Vesivärisiveltimillä saalista on helppo käsitellä niin, että ne säilyvät vahingoittumattomina. Saalishan vapautetaan tutkimisen jälkeen aina vahingoittumattomana takaisin omaan kotiin jatkamaan elämää.

Perillä tutkimuskohteessa. Kuva: Karoliina Saarniaho

Ojassa oli vettä aika vähän. Veden vähyys ja helteinen sää aiheuttivat todennäköisesti happikadon vedessä, mikä varmasti vaikutti saaliin lajivalikoimaan. Happipitoisemmasta vedestä olisi ehkä löytynyt toisenlaisia lajeja. Yhtä kaikki saimme saaliiksi monta eri lajia: nilviäisiä (kotilot), äyriäisiä (kalatai), hämähäkkieläimiä (vesipunkki), hyönteisiä (ukonkorennon toukka) ja kaloja (kolmipiikki - tosin kuolleina). Muitakin lajeja saatiin, mutta esittelen edellä mainittuja muutamalla sanalla vähän tarkemmin.

Tutkijat työssään. Kuva: Karoliina Saarniaho

Kotiloita löytyi kahtakin eri lajia. Isommat olivat limakotiloita, luultavasti **piippolimakotiloita** (*Lymnea stagnalis*). Ne kuuluvat keuhkokotiloihin, eli ne voivat hengittää ilmaa ja varsinkin veden ollessa lämmintä, ne käyvät veden pinnalla hengittämässä ja varastoivat ilmaa kuorensa alle. Toinen löydetty kotilolaji oli **kiekkokotilo**, joilla, kuten nimikin sanoo, kierteet ovat samassa tasossa, jolloin ne muistuttavat pientä jääkiekkoa. Kiekkokotiloiden ruumiinnesteissä on hemoglobiinia (eli samaa ainetta kuin ihmisen veressä), mikä takia ne ovat usein vähän punertavia. Molemmat löydettyistä kotilolajeista ovat periaatteessa makeanveden kotiloita, mutta ne sietävät hyvin myös murtovettä. Vesikotilot käyttävät ravinnokseen lähinnä levää ja kasviainesta, jota ne raaputtavat irti pinnoista karhealla kielellään. Ne ovat kaksineuvoisia eli sama yksilö on sekä koiras että naaras. Yleensä ne kuitenkin etsivät lajitoverin lisääntyäkseen.

Kahdeksanjalkaisiin hämähäkkieläimiin kuuluva, kaikenlaisissa vesissä elävä pieni **vesipunkki** on toki puutiaiseen hyvin kaukainen sukulainen, mutta mitään vaaraa siitä ei ihmiselle ole. Vaikka vesipunkki on pieni, nuppineulanpään kokoinen, on se helppo tunnistaa kirkkaanpunaisena pallona, joka liikkuu vikkelästi vedessä. Vesipunkit ovat aikuisina petoja ja niiden toukkamuodot ovat vesihyönteisten loisia.

Sudenkorennot ovat hyvin vanha hyönteisryhmä. Aikuiset ovat taitavia lentäjiä ja suurin osa ihmisistä tunnistaa sudenkorenon, mutta monikaan ei tiedä, että suurimman osan elämästään sudenkorento viettää vedessä pinnan alla. Löytämämme **ukonkorenon toukat** (*Aeshna sp*) voivat kasvaa lähes kymmensenttisiksi ja elää vedessä jopa 6 vuotta. Sudenkorennoilla on vaillinainen muodonvaihdos eli niiltä puuttuu monille muille hyönteisille tyypillinen kotelovaihe. Toukat luovat nahkansa elämänsä aikana monta kertaa, ja jokaisella kerralla nahasta kuoriutuu kehittyneempi yksilö. Lopulta toukka kiipeää vedenpinnan yläpuolelle ja viimeisessä nahanluonnissa kuoriutuu aikuinen lentävä yksilö. Kuten aikuiset sudenkorennot, toukkakin on peto ja sen alahuulesta on muodostunut erikoinen pitkäksi venyvä pyyntinaamari. Toukka hengittää sen peräsuolella sijaitsevilla kiduksilla, joihin lihakset pumppaavat hapekasta vettä.

Pojat löysivät ojasta myös useita kuolleita tai hyvin huonokuntoisia kolmipiikkejä (*Gasterosteus aculeatus*). **Kolmipiikki** on Suomen oloissa erikoinen kala, sillä kolmipiikkikoiras rakentaa pesän, johon se tanssimalla houkuttelee naaraat laskemaan mätimunansa. Koiras myös vartioi mätimunia ja poikasia. Pesänrakennus ja poikastenhoito vaativat veronsa ja varsinkin vanhat koiraat saattavat kuolla tähän rasitukseen. Kolmipiikin kutu ajoittuu kesäkuun alkuun, joten kuturasitus yhdistettynä hyvin alhaiseen veden happipitoisuuteen sekä haaveista runsaina löytyneisiin kalataihin saattaa selittää kolmipiikkien huonoa kuntoa. **Kalatäit** (*Argulus sp*) ovat kalojen pinnalla eläviä äyriäisiä ja ne kestävät hyvin vähähappisia olosuhteita. Ne kiinnittyvät kalan iholle imukupeilla, rikkovat ihon, erittävät haavaan ainetta, joka estää veren hyytymisen ja imevät verta. Eritteen myrkyllisyys voi olla jo muutenkin rasittuneille kolmipiikeille kohtalokasta.

Jotta ei menisi kovin eläimelliseksi, on paikallaan mainita myös muutama matkan varrella bongattu kasvilaji. Aivan tutkimuspaikan vieressä ojan varrella kasvoi tiheänä mattona **ruohokanukkaa** (*Cornus suecica*). Ruohokanukan valkoiset ”kukat” eivät itseasiassa ole kukkia lainkaan, vaan lehtiä. Varsinaiset kukat ovat valkoisten lehtien keskellä olevia mustat, pienet kukat. Kukinnan jälkeen ruohokanukan latvaan kehittyä punaisia marjoja. Joku on saattanut törmätä kasviin myös Pohjois-Suomessa. Ruohokanukalla onkin kaksijakoinen levinneisyys, toisaalta se on yleinen pohjoisessa, toisaalta aivan etelärannikolla. Etelä- ja Keski-Suomen sisämaassa kasvi on hyvin harvinainen.

Ruohokanukka. Kuva: Karoliina Saarniaho

Vaikkakin seuraavat kolme alla esiteltyä lajia ovat kovin eri näköisiä ja erilaisissa ympäristöissä viihtyviä, ne kuuluvat samaan kohokkikasvien heimoon. Ehkä tunnetuin tähän heimoon kuuluva laji on ihan tavallinen neilikka. Sillan kupeessa kasvoi kostealla paikalla viihtyvä **käenkukka** (*Lychnis flos-cuculis*), myös käärmekukkana tunnettu. Alkukesällä perhosia, kimalaisia ja mehiläisiä houkutteleva käenkukka, punaisine risareunaisine kukkineen on hyvin tunnistettava, mutta kukinnan jälkeen sitä on hyvin vaikea löytää. Paahteisella ja kuivalla kallioalueella viihtyivät punakukkainen **mäkitervakko** (*Viscaria vulgaris*) ja pieni, valkokukkainen, **kalliokohokki** (*Atocion rupestris*). Mäkitervakon eli tervakukan varren yläosassa on tahmeaa ainetta, josta kasvi saanut nimensäkin. Mäkitervakko on tärkeä alkukesän kimalaiskuningattarien ravintokasvi. Kalliokohokki on pieniversoinen, mätäsmäisesti kasvava kasvi, jonka runsaus vaihtelee vuodesta toiseen - tänä kesänä se näytti voivat Kuorsalon kallioilla erinomaisesti. Laji ei ole kovin yleinen ja kasvaa yleensä kaikkien korkeimmilla kalliolailla, niillä, jotka muinoin ensimmäisinä ovat merestä kohonneet.

Lopuksi tietenkin kunnon evästauko, eihän retki ole mitään ilman kunnon eväitä.

Olen lähteinä käyttänyt seuraavia verkkosivustoja. Niistä voivat halukkaat itsekkin saada lisätietoa.

- Digitaalinen vesiympäristön oppimisalusta [Suuri sininen](#)
- [Luontoportti](#)
- Helsingin yliopiston lajintuntemuksen oppimisympäristö [Pinkka](#)
- Suomen lajitietokeskus [Laji.fi](#)